

ROGER WILLIAMS, PIONIERUL LIBERTĂȚII RELIGIOASE ÎN AMERICA

Conf. univ. dr. Sorin BĂDRĂGAN

*Decan, Institutul Teologic Baptist București
sorinbadragan@yahoo.com*

Abstract: Roger Williams, the pioneer of religious freedom in America

The challenges of the contemporary dramatic religious persecutions in different corners of the globe are similar to what the pioneer of the religious liberty in America, Roger Williams experienced nearly four centuries ago. This paper explores the main ideas that Williams developed in his most important work, *The Bloody Tenet of Persecution for Cause of Conscience*. His contribution to correct the usage of the Scripture to support the actual persecution of the non-puritans of the seventeenth century America is outstanding. Rather, Williams proves that the principle of religious liberty and that of the separation between church and state are deeply rooted in the Word of God.

Keywords: Roger Williams, libertate religioasă, bapțiști, zid de separare, The Bloody Tenet

---

În mod surprinzător pentru mulți sociologi ai secolului XX, lumea în care trăim astăzi este scena unor evenimente zguduitoare ce au de-a face cu dimensiunea religioasă a societății. Atentatele, răpirile și execuțiile sumare pe fondul îmbrățișării de credințe diferite față de populația majoritară au devenit obișnuite în țările musulmane fundamentaliste. Provocări în ceea ce privește relația dintre stat și biserică au apărut în ultimele decade și în țările majoritar creștine care, pentru varii motive, nu au fost expuse secularizării în aceeași măsură cu Europa vestică. În acest context, discuțiile despre libertatea religioasă și principiul separării bisericii (sau al oricărei forme de organizare religioase) de stat au rămas relevante și necesare.

Unul dintre cele mai elocvente studii de caz în acest domeniu este pionierul libertății religioase din America, Roger Williams. Acest studiu își propune să prezinte elementele principale ale gândirii sale așa după

cum se regăsesc ele în cea mai importantă lucrare a lui, *The Bloudy Tenet of Persecution for Cause of Conscience*. Tenacitatea lui Roger de a lupta cu influenții lideri puritani din zona Golfului Massachusetts reprezintă o inspirație pentru o generație care trebuie să găsească acea cale a păcii pe care fiecare individ să aibă libertatea de a practica sau nu credința.

Elemente biografice semnificative

Libertatea religioasă a avut rădăcini și în experiența personală a lui Williams; născut în 1603, Roger a crescut într-o perioadă dificilă pentru mișcările reformatoare din Anglia – regele James a tolerat inițial facțiunile protestante, pentru ca ulterior să caute să le decimeze; fiul său, Charles I a pornit o oprinare fâțișă a acestora. Ca secretar al lui Sir Edward Coke, unul din avocații străluciți ai epocii, Williams a fost expus la abuzurile făcute de autorități față de cei care nu se conformau uniformizării religioase anti-protestante impuse de curtea regală; de asemenea, aceeași relație importantă i-a facilitat lui Williams acces la educație înaltă, el obținând o licență în drept la Colegiul Pembroke din Cambridge, pentru ca după aceea să studieze teologie doi ani în vederea slujirii preoțești. Convulsiile politice și ecleziale ce duc la arestarea binefăcătorului său, Sir Coke, altădată favorit al curții regale, îl determină pe înflăcăratul Williams să își asume o poziție separatistă fâțișă ce i-a atras mânia atotputernicului arhiepiscop Laud, care a dispus arestarea tânărului teolog protestatar.

Williams alege calea exilului împreună cu soția sa, Mary răspunzând afirmativ unei invitații a puritanilor din Boston să fie pastorul lor. Surpriza care îi aștepta în Lumea Nouă era că puritanii păstrasera apucăturile vechi ale anglicanilor de cealaltă parte a oceanului: autoritățile aveau un rol esențial în susținerea financiară și doctrinară (în sensul protejării „purității” învățăturilor și practicilor creștine) a bisericilor din zona Golfului Massachusetts. După o scurtă perioadă ca pastor al unei biserici congregaționale autentice în Salem, Williams caută refugiu între indienii Narragansett pe care îi evanghelizase deja pentru că autoritățile luaseră decizia de a-l trimite pe non-conformistul pastor înapoi în Anglia.

Williams pledase pentru principiul libertății individului de a-și alege credința, precum și pentru principiul neamestecării autorităților civile în chestiuni ecleziale. În timpul refugiului său prin indieni, Williams pune bazele „Plantațiilor Providența”, un loc unde erau primiți toți aceia

care doreau libertate de conștiință, manifestată prin alegerea propriului drum spiritual, inclusiv ateismul. În 1639 aici se formează și prima biserică baptistă pe tărâm american; deși în următorul an Williams se retrage din poziția de pastor și chiar membru al bisericii pe care tocmai o înființase, el a rămas un adept convins al principiilor baptiste, declarându-se un „căutător” pentru restul vieții.

În noua colonie, Williams asigură libertate religioasă totală, însă el înțelege că este necesară o oficializare a statutului acestei comunități prin obținerea unui statut recunoscut de Parlamentul englez, care controla teritoriile americane respective. Astfel, el se întoarce în Anglia pentru a solicita o cartă oficială din partea Parlamentului, pe care o obține în 1644 pentru Rhode Island și Plantațiile Providența. În această perioadă Roger scrie *The Bloudy Tenent of Persecution for Cause of Conscience*, o lucrare de pionierat despre libertatea religioasă, spre care ne îndreptăm în cele ce urmează.

The Bloudy Tenent

Un aspect remarcabil al gândirii lui Williams poate fi văzut încă din prefața la lucrarea *The Bloudy Tenent*: el este preocupat de percepția pe care toți aceia care fac obiectul persecuției religioase o au față de creștini și, implicit, față de mesajul Evangheliei. În același mod în care Cristos apostrofa virulent pe liderii religioși care induceau în eroare pe cei pe care ar fi trebuit să îi călăuzească în trăirea după legile sfinte, Roger se lansează într-un atac frontal asupra creștinilor care fac deservicii enorme cauzei Evangheliei și Numelui lui Cristos:

Doi munți de vină ce strigă se așează greu pe spatele tuturor oamenilor care pretind numele lui Cristos, în ochii evreilor, turcilor și păgânilor.

Mai întâi, blasfemiile invențiilor lor idolatre, superstițiile și conversațiile lor necreștine. În al doilea rând, opresiunile sângeroase, nereligioase și inumane și distrugerile sub masca sau vălul numelui lui Cristos.¹

Roger se opune energic față de orice implicare a autorităților civile în învățătura și practica bisericilor, inclusiv în chestiunea implementării disciplinei, atât de importantă pentru puritanii vremii. În scurtele capitole 1-81 ale lucrării *The Bloudy Tenent*, Williams îi răspunde lui John Cotton

1 Roger Williams *The Bloudy Tenent of Persecution for Cause of Conscience*, Richard Groves (ed.) (Macon: Mercer University Press, 2001), 8.

dezvoltând argumente împotriva persecuției în contextul unei corespondențe mai vechi între ei; el face lucrul acesta imaginând un dialog între Adevăr și Pace, care iau în considerare principiile biblice pentru a respinge persecuția religioasă, dar și argumente practice ca nevoia de a păstra pacea socială *pax civitatis* (capitolul 6) – de fapt, și în privința acestui concept apelează la Scriptură afirmând că pasaje ca Ieremia 29:7 și Daniel 3 și 6 au în vedere imperativul rugăciunii pentru pacea unui oraș și al libertății de închinare.² Creștinii ar trebui să fie răbdători pentru că cei care astăzi sunt „persecutabili” în prezent ar putea deveni parte a bisericii în viitor: „Chiar dacă astăzi el este un măcăciune, adică evreu, turc, păgân, anticreștin, ar putea ca, atunci când Cuvântul Domnului circulă liber, mâine el să fie un membru al comunității lui Isus Cristos, tăiat din măs-linul sălbatic și plantat în cel adevărat.”³

Williams se lansează apoi într-o analiză detaliată a pildei grâului și neghinei (Matei 13) pe care o considera fundamentală pentru clarificarea perspectivei Scripturii asupra problematicii persecuției religioase: neghina (necreștinii și nu creștinii de opinii diferite față de puritani) ar trebui lăsată în seama lui Dumnezeu, care are dreptul să judece, altminteri grâul (credincioșii) ar putea avea de suferit pentru că există pericolul confundării lor cu necredincioșii. Concluzionând studiul pildei, Roger subliniază faptul că pământul nu este biserica – așa după cum interpretau puritanii care înțelegeau pe cale de consecință că este responsabilitatea lor să o „cu-rețe”, ci lumea, statul civil, iar neghina este constituită din „anticreștinii idolatri care se opun seminței bune a Împărăției, creștinii adevărați.”⁴

Williams analizează multe alte pasaje din Scriptură care au relevanță în chestiunea discutată și care au fost invocate de John Cotton (Matei 15:14, Luca 9:54,55; 2 Timotei 2:25,26; Isaia 2:4; Mica 4:3 etc.) și dovedește că pastorul puritan trunchiază învățătura Scripturii susținând că persecutarea „necredincioșilor” derivă din aceasta. În capitolele 82-138, care constituie partea a doua a lucrării, Roger demontează teza lui Cotton despre suprapunerea comunității ecleziale cu cea civilă.

Într-o analiză pe care o face capitolelor 2 Corinteni 10 și Efeseni 6, Williams arată într-un mod convingător că Scriptura tratează cele două sfere, civilă și eclezială ca fiind distincte, spre deosebire de Cotton

2 Williams *The Bloody Tenent*, Groves (ed.), 38-40.

3 Idem, 53.

4 Idem, 68.

care apela la Romani 13 pentru a susține că statul are rolul de a pedepsi ereticii. De asemenea, argumentului lui Cotton că Pavel însuși a cerut să se adreseze Cezarului în ceea ce privește problema credinței sale, Williams avertizează că apostolul avea în vedere o încălcare a drepturilor sale civile ca cetățean roman, și nu solicita ajutorul autorității imperiale pentru susținerea vieții sale spirituale. Foarte importantă este tratarea capitolelor Apocalipsa 2, 3 și 17, pe care Cotton le invoca pentru a susține că autoritățile civile sunt implicate de Însuși Cristos pentru a pedepsi pe cei care cred sau trăiesc altfel decât cere Dumnezeu; Williams răspunde subliniind că, în primele capitole din Apocalipsa, Isus Cristos se adresează bisericilor din orașele menționate, și nu conducerii civile din acestea, precum și că războiul este unul de factură spirituală, astfel că el trebuie purtat cu arme spiritual, și nu fizice. Mai mult, „prostituata din Babilon” s-ar referi tocmai la cei care apelează la autoritatea civilă pentru a impune credința creștină: bisericile din Europa, dar și cele din Lumea Nouă, însă care au păstrat obiceiurile vechi.

Ancorarea teologică a conceptului de libertate religioasă

Invocat uneori ca un *proto-secularist*, Roger Williams avea o gândire profund teologică; pentru el, un calvinist militant, libertatea religioasă derivă din concepția lui despre suveranitatea absolută a lui Cristos:

Poporul lui Dumnezeu, de la venirea regelui lui Israel, Domnul Isus, a mărturisit deschis și constant, că niciun magistrat civil, niciun rege și niciun Cezar nu au nicio putere asupra sufletelor sau conștiinței subiecților lor, în lucrurile care țin de Dumnezeu și coroana lui Isus; da, regii și cezarii sunt obligați să-și supună sufletele lor prelaților și bisericii, adică puterii și conducerii acestui Domn Isus, Regele Regilor.⁵

Problema principală a unei eventuale interferențe era că aceasta ar fi întinat comunitatea credincioșilor ce a fost chemată la puritate, la desăvârșire. De fapt, acesta a fost și motivul pentru care Williams a părăsit biserica pe care a înființat-o, fără a se mai alătura formal unei alte biserici. În cadrul corespondenței cu John Cotton, pastorul puritan al separatiștilor din Boston, Williams vorbește despre un zid de separare” între „pustietatea lumii” și biserică, pentru care el folosește o metaforă sugestivă, „grădina lui

---

5 Idem, 76.

Dumnezeu”.⁶ LeRoy Moore atrage însă atenția asupra faptului că faimoasa expresie „zid de separare” dintre stat și biserică din cultura americană nu i se datorează lui Williams, care a folosit-o pentru ca sugera imperativul delimitării bisericii de stat, ci lui Jefferson, care căuta același lucru, dar pentru stat: „«Zidul de separare» al lui Williams trebuia să protejeze biserica de lume, în timp ce «zidul» lui Jefferson avea să protejeze statul de biserică.”⁷

Conceptul de libertate religioasă propus de Williams a fost superior celui propus de John Locke, deoarece pionierul american milita pentru libertate și ancorarea acesteia în dreptul fundamental uman, în timp ce filozoful englez propunea ideea de toleranță religioasă reglementată prin lege.

Tocmai calvinismul puritan – prin excelență strict și exclusivist – l-a determinat pe Williams să devină un luptător pentru libertate religioasă: deoarece închinarea trebuie să fie pură, autentică, imperativul asigurării libertății pentru fiecare om este implicit, indiferent de conținutul credinței;⁸ acesta este motivul pentru care Williams, la fel ca Thomas Helwys în Anglia, cerea libertate religioasă pentru creștini, dar și pentru evrei, musulmani, atei.

În studiul său comprehensiv asupra folosirii Bibliei de către Williams, James P. Byrd arată că pionierul baptist a dus lupta cu puritanii americani în dreptul interpretării Scripturii; Roger a înțeles că, interpretată corect, Biblia poate fi mobilul unei transformări pozitive a bisericii și a societății, însă, în mâna celor ce o citeau în mod eronat, ea devenea o „armă pentru rău”. Pentru Williams, creștinismul nu este o religie violentă și coercitivă, ci una a păcii, dragostei și acceptării aproapelui indiferent credința acestuia. Byrd afirmă: „Williams a recunoscut consecințele unei interpretări biblice dezastruoase în asocierea dintre biserică și stat ce a devastat secolul al XVII-lea, rezultând în războaie religioase și persecuție nedreaptă.”⁹ Byrd apreciază just că Williams considera că Scriptura devenise dușmanul puritanilor americani, care se bazau pe aceasta pentru a-și susține adoptarea conceptului de „creștinătate”;

6 Curtis W. Freeman, „Roger Williams, American Democracy, and the Baptists’ in *Perspectives in Religious Studies*, 1 ianuarie 2007, 279.

7 LeRoy Moore, „Religious Liberty - Roger Williams and the Revolutionary Era,” *Church History*, no. 34, 1965, 61.

8 James Calvin Davis ‘Roger Williams and the Birth of an American Ideal’ în James Calvin Davis *On Religious Liberty. Selections from the Works of Roger Williams*, (Cambridge, Massachusetts și Londra: The Belknap Press of Harvard University Press, 2008), 2-3.

9 James P. Byrd *The Challenges of Roger Williams: Religious Liberty, Violent Persecution, and the Bible* (Macon, Georgia: Mercer University Press, 2002), 5.

nevoia cea mai mare devenise aceea de a oferi o interpretare fidelă spiritului Scripturii, proiect curajos în care Roger a pornit fără nicio rezervă.¹⁰

Williams a criticat vehement autoritățile din Massachusetts, chiar și pe regele Angliei pentru că aceștia dispuneau de pământul indienilor ca și cum ar fi fost al lor; Roger a căutat mereu să achite prețul corect pentru pământurile pe care le cumpăra de la indieni, altminteri el considerând că ar comite un păcat. Într-o eră în care indienilor li se nega în mod explicit (chiar de către unii lideri puritani americani) demnitatea de ființă umană completă, Roger s-a apropiat de indieni legând prietenii strănse și încercând să înțeleagă cultura lor. A scris o lucrare intitulată *A Key into the Language of America* în care a prezentat elementele principale ale culturii indiene așa după cum le-a observat el în perioadele în care a stat în comunitățile lor; lucrarea radiază o afecțiune și un respect mișcător pentru semenii egali ai lui Williams; mai mult, în cartea bine primită în Anglia, autorul oferă și un dicționar al dialectului indian – Roger apreciază cultura indienilor și își propune să dovedească faptul că aceasta este doar diferită, însă cu nimic inferioară altor culturi.¹¹

Impactul gândirii lui Roger Williams

În privința măsurii în care gândirea lui Williams a impactat dezvoltarea conceptului de libertate religioasă și de separare a bisericii de stat nu se poate vorbi de o recunoaștere indubitabilă a unui rol esențial.

Curtis Freeman afirmă că există un consens printre istoricii democrației americane în privința unui impact direct redus al ideilor lui Roger Williams în dezvoltarea conceptului separării bisericii de stat și al libertății religioase;¹² teologul american contemporan menționează excluderea fermă a lui Williams din numărul celor ce au influențat direct gândirea politică americană în domeniul libertății religioase, după cum Joseph Martin Dawson îl indică mai degrabă pe Isaac Backus în acest context:

Instituirea guvernamentală a democrației, separarea bisericii de stat și libertatea sufletului, așa cum a susținut-o mai întâi Roger Williams și ulterior enunțată de Thomas Jefferson, a necesitat

¹⁰ Idem, 6.

¹¹ Roger Williams *A Key into the Language of America* în Perry Miller *The Complete Writings of Roger Williams*, vol. 1, New York: Russell and Russell, 1963, 93-115.

¹² Freeman, 270-2.

convertirea bisericilor. Pentru această evanghelizare esențială a fost nevoie de un om puternic... Numele său era Isaac Backus.¹³

Alături de Backus, și liderul baptist John Leland a avut o influență reală asupra președinților americani Thomas Jefferson și James Madison, care și-au pus amprenta în mod decisiv asupra principiului separării bisericii de stat după cum se regăsește el în Constituția Statelor Unite ale Americii. Cu siguranță că ideile lui Williams au un loc aparte în gândirea teologică și politică a baptiștilor și, în general, a mișcării evanghelice americane, însă pionierul nu a devenit un teolog de referință care să creeze o școală de gândire, așa cum este prezentat în unele cercuri de istorici interesați fie de fabricarea unei tradiții social-politică baptistă progresistă, fie de ideile lui Williams fără a le privi în contextul vremurilor sale. Pe de altă parte, Carta Rhode Island a fost ulterior folosită ca model de mai multe state americane, ea constituind o propunere vizionară impresionantă pentru organizarea unui teritoriu american la începutul secolului al XVII-lea.

James Calvin Davis evidențiază totuși faptul că se poate vorbi de o contribuție semnificativă a lui Williams la articularea conceptului de libertate religioasă în contextul nord-american: „Roger Williams ne reamintește că doctrina americană a libertății religioase nu a fost moștenită doar de la raționalismul iluminist, ci este la fel de îndatorată bazelor religioase ale culturii americane.”¹⁴ Mai mult, Timothy L. Hall menționează câteva cazuri în care judecătorii au invocat scrierile lui Roger Williams pentru a explica principiul separării bisericii de stat sau a modului în care operează în practică libertatea religioasă.¹⁵

Deși admite că nu există o legătură direct între scrierile lui Williams și articularea primului amendament din Constituția Statelor Unite ale Americii, Hall afirmă că Roger este o figură importantă în această privință din două motive: pe de-o parte, în controversa cu puritanii din zona Golfului Massachusetts, el a elaborat una dintre cele mai minuțioase și convingătoare argumentări pentru libertate religioasă și împotriva instituției religioase și, pe de altă parte, el întruchipează modul în care toleranța religioasă ce izvoră, paradoxal, din separatismul său religios aproape extremist, a condus spre conceptul de libertate religioasă.¹⁶

13 J. Dawson *Baptists and the American Republic* (Nashville: Broadman Press, 1956), 46.

14 Idem, 23.

15 Timothy L. Hall *Separating Church and State: Roger Williams and Religious Liberty* (Urbana and Chicago: University of Illinois Press, 1998), 1-2.

16 Idem, 5-6.

Roger Williams a fost un lider religios vizionar, al cărui curaj în a susține principiile pe care el le-a identificat în Scriptură inspiră și astăzi. Convingerile sale profunde legate de imperativul separării bisericii de stat sau al libertății religioase au derivat așadar dintr-o studiere temeinică a Bibliei. Williams aparține unei elite a dezvoltării democrației americane, situându-se alături de președinți ca Jefferson și Madison, care și-au lăsat amprenta asupra istoriei Statelor Unite.

Respingerea vehementă a implicării statului în chestiunile bisericesti și viceversa, precum și importanța asigurării libertății de conștiință pentru fiecare individ reprezintă o contribuție esențială la lungul drum al democrației americane și un model pentru orice națiune care angrenată în același proiect.

Bibliografie selectivă:

- ✦ Roger Williams *The Bloudy Tenent of Persecution for Cause of Conscience*, Richard Groves (ed.) (Macon: Mercer University Press, 2001).
- ✦ Curtis W. Freeman „Roger Williams, American Democracy, and the Baptists’ în *Perspectives in Religious Studies*, 1 ianuarie 2007.
- ✦ LeRoy Moore, "Religious Liberty - Roger Williams and the Revolutionary Era," *Church History*, no. 34, 1965.
- ✦ James Calvin Davis 'Roger Williams and the Birth of an American Ideal' în *James Calvin Davis On Religious Liberty. Selections from the Works of Roger Williams*, (Cambridge, Massachusetts și Londra: The Belknap Press of Harvard University Press, 2008).
- ✦ James P. Byrd *The Challenges of Roger Williams: Religious Liberty, Violent Persecution, and the Bible* (Macon, Georgia: Mercer University Press, 2002).
- ✦ Roger Williams *A Key into the Language of America* în Perry Miller *The Complete Writings of Roger Williams*, vol. 1, New York: Russell and Russell, 1963.
- ✦ Joseph Martin Dawson *Baptists and the American Republic* (Nashville: Broadman Press, 1956).
- ✦ Timothy L. Hall *Separating Church and State: Roger Williams and Religious Liberty* (Urbana and Chicago: University of Illinois Press, 1998).